

PRA T A R M Ė

Minint lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo panaikinimo 100-metį, Lietuvos Respublikos Seimas 2004 metus paskelbė Kalbos ir knygos metais. Taip buvo siekta įprasminti ir akcentuoti 40 metų (1864–1904) trukusią Didžiosios Lietuvos lietuvių, nuo XVIII a. pabaigos iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios priklausiusių Rusijos imperijai, kovą už savo gimtosios kalbos žodį.

Išsaugoti savąjį raštą ir žodį lietuvių tautai padėjo aktyvi inteligentijos veikla, knygnešių ryžtas platinti lietuviškus spaudinius Lietuvoje. Tuo laikotarpiu dauguma Didžiąjai Lietuvai skirtos literatūros buvo išspausdinta Mažojoje Lietuvoje. Mažosios ir Didžiosios Lietuvos lietuvių ryšiai tapo vienu iš veiksnių, nulėmusių carinės Rusijos pralaimėjimą prieš lietuvių tautą.

Lietuvių abipus Nemuno ryšiai šiuo 40 metų laikotarpiu nebuvo atsitiktiniai ir fragmentiški. Jie permanentiškai vyko ir yra fiksuojami nuo XVI a., daugiausia kultūriniu lygmeniu. Pristatomas *Acta Historica Universitatis Klaipedensis X* tomas *Kultūriniai saitai abipus Nemuno: Mažosios Lietuvos reikšmė Didžiąjai Lietuvai spaudos draudimo metais (1864 – 1904)* yra mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas Mažosios ir Didžiosios Lietuvos lietuvių ryšių problematikai tyrinėti. Straipsniuose pateikiamas platus lietuvių abipus Nemuno bendravimo spektras: pavieniai kontaktai XVI a. pab.–XVII a. (I. Lukšaitė); XVIII a. lietuvininkų tautinio tapatumo samprata (Ž. Sidabraitė); įvairialypė santykių išraiška XIX a.: knygų spausdinimo istorijos (R. Bončkutė, R. Sliužinskas), švietimo ir intelektualinė (N. Strakauskaitė), reformatų bažnyčios (A. Baublys) aplinka; Mažosios ir Didžiosios Lietuvos lietuvių bendravimui įtaką darė ypač sparti visuomenės modernizacija Rytų Prūsijoje (R. Leiserowitz), taip pat pasienio regione išsiplėtojęs kontrabandos reiškiny (R. Leiserowitz). XX a. vaizdiniai perteikiami H. Scheu veiklos (D. Barasa), buvusių Rytų Prūsijos gyventojų, po Antrojo pasaulinio karo likusių Klaipėdos krašte ar emigravusių į Vakarų, portretinių apybraižų pavyzdžiu (S. Barniškienė).

Rinkinyje pateikiama dokumento publikacija *Endriaus Borcherto PRO MEMORIA* (parengė J. Žukas) atskleidžia itin jautrią didlietuvių ir klaipėdiškių/lietuvininkų santykių problemą Klaipėdos krašto metais (1923 – 1939), kada kultūrinis bendravimo pradai buvo nulemtas politinių ambicijų. Dokumentas yra publikuojamas pirmą kartą.

Leidinio rengėjai tikisi, kad šis Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto parengtas mokslinių straipsnių rinkinys deramai papildys Mažosios Lietuvos istoriografiją. Jis suteiks galimybę visiems, besidomintiems šio krašto istorija, išsamiau susipažinti su lietuvių abipus Nemuno istorinių ir kultūrinių ryšių, ypač XIX a., svarba.

2004 m. gruodis

sudarytojai:
dr. Silva Pocytė,
prof. dr. Rimantas Sliužinskas